

Martin Heidegger

BITI-TU IN GOVOR. JEZIK

Počutje in razumevanje sta temeljna eksistenciala, ki konstituirata bit tu-ja, razklenjenost biti-v-svetu. Razumevanje skriva v sebi možnost razlage, to je prisvojitve razumetega. Počutje se drži v določenem razumetju, kolikor je enakoizvorno z razumevanjem. Tudi njemu ustreza določena razložljivost. Z izjavo je postal razviden skrajni derivat razlage. Razjasnjenje tretjega pomena izjave kot sporočila (izpovedi) je privedlo do pojma rekanja in govorjenja, ki mu doslej nismo posvečeli pozornosti, in sicer namenoma. To, da jezik *šele sedaj* tematiziramo, naj naznanja, kako ima ta fenomen svoje korenine v eksistencialnem ustrojstvu razklenjenosti tubiti. *Eksistencialno-ontološki fundament jezika je govor*. V dozdajšnji interpretaciji počutja, razumevanja, razlage ter izjave smo se tega fenomena že stalno posluževali, v tematski analizi pa smo ga tako rekoč utajili.

Govor je eksistencialno enakoizvoren s počutjem in razumevanjem. Razumljivost je tudi še pred prisvojitvijo razlago vedno že razčlenjena. Govor je artikulacija razumljivosti. Je torej že v podlagi razlage in izjave. To, v govorni artikulaciji razčlenjeno kot tako imenujemo pomenska celota. Ta se lahko razpusti v pomene. Pomeni so kot tisto artikulirano artikulabilnega vedno smiselni. Ako je govor, artikulacija razumljivosti tu-ja, izvorni eksistencial razklenjenosti, njo pa primarno konstituira biti-v-svetu, mora tudi govor imeti specifično *svetni* bitni način. Počutna razumljivost biti-v-svetu se *izreka* kot govor. K pomenom se priraščajo besede. Ni pa besedje opremljeno s pomeni.

Izrečenost govora je jezik. Ta besedna celotnost, v kateri ima govor svojo "svetovno" bit, se kot znotrajvetno bivajoče nudi kot nekaj priročnega. Jezik je lahko razbit v navzoče besedje. Govor je eksistencialno jezik, ker ima bivajoče, katerega razklenjenost je pomensko artikulirana, bitni način zasnute, na svet napotene biti-v-svetu.

Kot eksistencialno ustrojstvo razklenjenosti tubiti je govor konstitutiven za eksistenco. H govornemu izrekanju spadata kot možnosti *slišanje* in *molč*. Ob teh fenomenih postane jasna konstitutivna funkcija govora kot takega.

Govorjenje je "pomenilno" razčlenjevanje razumljivosti biti-v-svetu, ki ji pripada sobiti, in ki se vedno drži v določenem načinu priskrbovalne družne biti. Ta je govoreča kot pritjevati in odrekati, zahtevati, svariti, kot izgovor, razgovor, zagovor, nadalje kot "dajati izjave", pa kot govoriti na način "imeti-govore". Govorjenje je govor o... "O-čem" govora ni nujno in najpogosteje celo ni tema določujoče izjave. Tudi ukaz je izrečen o želja ima svoj "o-čem". Zagovoru ne manjka njegov "o-čem". Govor ima nujno ta strukturni moment, ker sokonstituira razklenjenost biti-v-svetu; to temeljno ustrojstvo tubiti ga predoblikuje v njegovi lastni strukturi. Nagovorjeno govora je vedno v nekem pogledu in v nekih mejah "ogovorjeno". V slehernem govoru je nekaj *govorjenega* kot takega, v vsakokratnem želenju, spraševanju, samoizrekanju o... je povedano kot tako. V povedanem se govor sporoča.

Fenomen *sporočila* moramo razumeti, kakor je ob analizi že bilo nakazano, v ontološko širokem smislu. Izjavljajoče "sporočilo", npr. obvestilo, je poseben primer eksistencialno načeloma dojetega sporočila. V njem se konstituira artikulacija razumevajoče družne biti. Ta "deli" sopočutja in razumetja sobiti. Sporočilo ni kak prenos doživljajev, npr. mnenj in želja, iz notranjosti enega subjekta v notranjost drugega. Sotubit je bistveno že razodeta v sopočutju in sorazumevanju. Sobit se v govoru "izrecno" *deli*, t.p. da ona že je, le da nerazdeljena kot nepojmljena in neprisojena.

Vsak govor o..., ki v svojem govorjenem sporoča, ima hkrati značaj *samoizrekanja*. Govoreč se tubit izreka, ne zato, ker je najpoprej kot "notranje" zaprta pred "zunanjim", temveč ker je kot biti-v-svetu razumevajoča že "zunaj". Izrečeno je prav "zunanjskost", to se pravi vsakokratni način počutja (razpoloženja), glede katerega se je pokazalo, da zadeva polno razklenjenost v-biti. H govoru pripadno oznanjevanje počutne v-biti ima svoj jezikovni indeks v kadenci, modulaciji, govornem tempu. "v načinu govorjenja". Sporočanje eksistencialnih možnosti počutja, t.p. razklepanja eksistence, lahko postane samosvoj cilj "pesniškega" govora.

Govor je pomenskostno razčlenjevanje počutne razumljivosti biti-vsvetu. Kot konstitutivni momenti mu pripadajo: "o-čem" govora, nagovorjeno, govorjeno kot tako, sporočilo in oznanjevanje. To niso nobene lastnosti, ki jih je moč empirično izluščiti iz jezika, marveč v bitnem ustrojstvu tubiti ukoreninjeni eksistencialni značaji, ki ontološko šele omogočajo nekaj takega kot je jezik. V faktilni jezikovni obliki nekega govora lahko posamezni od teh momentov umankajo oziroma ostanejo neopaženi. To, da pogosto "dobesedno" *ne* pridejo do izraza, je samo indeks določenega načina govora, ki mora, kolikor je, vselej biti v celoti omenjenih struktur.

Poskusi dojeti "bistvo jezika" so se tako vedno tudi osredotočali na enega od teh momentov in pojmovali jezik po vodilu ideje "izraza", "simboličnih form", sporočila kot "izjave", "oznanila" doživljajev ali "oblikovanja" življenja. Tudi s sinkretičnim spajanjem teh delnih določb ne bi dobili povsem zadostne definicije jezika. Odločilno je, da ontološko-eksistencialno celoto strukture govora najpoprej obdelamo na temelju analitike tubiti.

Povezanost govora z razumevanjem in razumljivostjo postane razločnejša iz neke eksistencialne možnosti, ki sama pripada govorjenju. Ako nismo "prav" slišali, ne pravimo slučajno, da nismo "razumeli". Slišanje je konstitutivno za govorjenje. In kakor jezikovno oznanjevanje temelji v govoru, tako akustično zaznavanje temelji v slišanju. Poslušanje nečesa je eksistencialna odprtost tubiti kot sobiti za drugega. Slišanje celo konstituira primarno in pristno odprtost tubiti za njeno najlastnejše moči-biti, kot slišanje glasu prijatelja, ki ga sleherna tubit nosi s seboj. Tubit sliši, ker razume. Kot razumevajoča bit-v-svetu z drugimi je "poslušna" sotubiti in sami sebi ter v tej poslušnosti sopripadna. Medsebojno slišanje, v katerem se oblikuje sobit, ima možne načine sledenja, spremljanja, privativne moduse ne-slišanja, zoperstavljanja, kljubovanja, odvratanja.

Na temelju tega eksistencialno primarnega moči-slišati je možno nekaj takega kot poslušanje, ki je samo fenomenalno še izvirnejše kot to, kar se v psihologiji "najpoprej" določa kot slišanje, sprejemanje tonov in zaznavanje zvokov. Tudi poslušanje ima bitni način razumevajočega slišanja. "Najpoprej" nikoli in nikdar *ne* slišimo šumov in zvočnih kompleksov, temveč avto, ki ropoče, motor. Slišimo kolono na maršu, severni veter, žolno, ki

trka, ogenj, ki prasketa.

Da bi "slišali čisti šum", je potrebno že neko umetno in zapleteno naravnanje. To, da pa najpoprej slišimo motorje in avtomobile, fenomenalno izkazuje, kako se tubit kot bit-v-svetu vselej že nahaja *pri* znotrajsvetnem bivajočem, nikakor pa ne najpoprej pri "občutkih", katerih vrvež bi bilo treba najprej oblikovati, da bi zadobili odskočno desko, s katere naj subjekt odskoči in tako naposled dospe do nekega "sveta". Tubit je kot bistveno razumevajoča najpoprej pri razumetem.

Tudi v izrecnem poslušanju govora drugega najpoprej razumemo povedano, natančneje, z drugimi smo že vnaprej pri bivajočem, o katerem je govor. *Ne* slišimo najpoprej izgovorjenega v oglaševanju. Celo tam, kjer je jezik nejasen ali celo tuj, slišimo najpoprej *nerazumljive* besede in ne kake raznolikosti tonskih dat.

V "naravnem" slišanju "o-čem" govora lahko vseeno poslušamo način povednosti, dikcijo, toda tudi to samo v predhodnem sorazumevanju govorenega: kajti le tako obstaja možnost ocenitve "kako" povednosti v njenem prileganju tematično "o-čem" govora.

Podobno tudi odvrčanje kot odgovor sledi najpoprej neposredno iz razumevanja v sobiti že "razdeljenega" "o-čem" govora.

Le kjer je dana eksistencialna možnost govorenja in slišanja, lahko nekdo posluša. Kdor "ne more slišati" in "mora občutiti", lahko zelo dobro in prav zategadelj posluša. "Vlečenje na ušesa" je zgolj privacija slišnega razumevanja. Govorjenje in slišanje temeljita v razumevanju. To se ne poraja niti z obilo govorenja niti s prizadevnim vlečenjem na ušesa. Prisluhne lahko samo nekdo, ki že razume.

Isti eksistencialni fundament ima neka druga bistvena možnost govorenja, *molk*. Kdor v medsebojnem pogovarjanju molči, lahko "da" pristneje "razumeti", to se pravi pristneje oblikuje razumevanje, kot pa ta, ki mu ne zmanjka besede. Z gosto-besednostjo o nečem ni niti najmanj zajamčeno napredovanje razumevanja. Narobe: obširna zgovornost zakriva ter privaja

razumeto v navidezno jasnost, to se pravi nerazumljivost trivialnosti. Molčati pa ne pomeni biti nem. Nemi, nasprotno, tendira k "rekanju". Nekdo, ki je nem ne samo da ni dokazal, kako lahko molči, temveč nima niti možnosti, da bi kaj takega dokazoval. In nekdo, ki je po naravi redkobeseden, lahko prav tako malo kakor nemi kaže, da molči in more molčati. Kdor nikoli ničesar ne reče, ne zmore v danem trenutku tudi molčati. Samo v pristnem govorjenju je možen pristni molk. Da bi lahko molčala, mora tubit imeti nekaj za povedati, to se pravi, razpolagati mora z neko pristno in bogato razklenjenostjo same sebe. Tedaj molčečnost razodeva ter - izpodbija "govoričenje". Molčečnost kot modus govorjenja tako izvorno artikulira razumljivost tubiti, da iz nje izvirata pristno moči-slišati in razpoznavna bit-drugega-z-drugim.

Ker je za bit tu-ja, to se pravi počutje in razumevanje konstitutiven govor, tubit pa pove: biti-v-svetu, se je tu-bit kot govoreča v-bit že izrekla. Tubit ima jezik. Mar so Grki, katerih vsakdanje eksistiranje je pretežno potekalo v medsebojnem pogovarjanju, in ki so hkrati "imeli oči" za gledanje, tako v predfilozofski kakor tudi filozofski razlagi tubiti slučajno opredeljevali bistvo človeka kot *zoon logon ehon*? Poznejša razlaga te definicije človeka v smislu animal rationale "umnega živega bitja" sicer ni "napačna", zakriva pa fenomenalna tla, s katerih je ta definicija sneta. Človek se kaže kot bivajoče, ki govori. To ne pomeni, da mu je lastna možnost glasovnega oznanjevanja, temveč da je to bivajoče na način odkrivanja sveta in tubiti same. Grki nimajo nobene besede za jezik, ta fenomen so "najpoprej" razumeli kot govor. Ker pa je bil *logos* pri filozofskem razmisleku pretežno upoštevan kot izjava, se je razdelava temeljnih struktur form in sestavin govora odvijala po vodilu *tega* logosa. Le-ta pa temelji v ontologiji navzočega. Temeljna sestavina "pomenskih" kategorij, ki se je prenesla v nadaljnje jezikoslovje in ostaja načeloma še dandanes merodajna, je osredotočena na govor kot izjavo. Če pa ta fenomen vzamemo v načelni izvornosti in širini eksistenciala, se pokaže nujnost presaditve jezikoslovja na ontološko izvornejše fundamente. Naloga *osvoboditve* gramatike od logike *predhodno potrebuje* neko *pozitivno* razumetje apriornih temeljnih struktur govora nasploh kot eksistenciala in je ne moremo opraviti naknadno zboljšavami in dopolnitvami izročenege. Glede na to je treba vprašati po temeljnih formah možne pomenskostne razčlenitve razumljivega

nasploh in ne zgolj v teoretskem motrenju spoznanega ter v stavkih izraženega znotrajsvetno bivajočega. Pomenoslovje ne sledi samo od sebe z obširnimi primerjanjem kar najštevilnejših in oddaljenih jezikov. Prav tako nezadostno je, recimo, prevzemanje filozofskega horizonta, znotraj katerega je jezik problematiziral W. v. *Humbolt*. Pomenoslovje je ukoreninjeno v ontologiji tubiti. Njegov vzpon in padec je odvisen od usode le-te.¹

Filozofsko raziskovanje se mora že enkrat odločiti za vprašanje, katera vrsta biti sploh pripada jeziku. Je jezik znotrajsvetno priročna priprava, ali ima vrsto biti tubiti, ali pa nobeno od obeh? Kakšne vrste je bit jezika, da je lahko "mirtev". Kaj se pravi ontološko, da neki jezik raste in propada? Imamo jezikoslovje, toda bit bivajočega, ki je njegova tema je zavita v mrak; zastrt je celo horizont za raziskujoče vprašanje po njej. Mar so pomeni slučajno najpoprej in večinoma "svetovni", naznačeni s pomenljivostjo sveta, pogosto celo pretežno "prostorni", ali je to "dejstvo" eksistencialno-ontološko nujno in zakaj? Filozofsko raziskovanje bi se moralo odpovedati "filozofiji jezika", da bi povprašalo po stvareh samih, in se privedlo v stanje pojmovno razjasnjene problematike.

Pričujoča interpretacija jezika naj bi le nakazala ontološki "kraj" za ta fenomen znotraj bitnega ustrojstva tubiti in predvsem pripravila nadaljne analize, ki po vodilu neke fundamentalne vrste biti govora skušajo v povezavi z ostalimi fenomeni ontološko izvirneje ugledati vsakdanjost tubiti.

(prev. D. Komel)

¹ Prim. k pomenoslovju E. Husserl. *Log.razis.* zv.II. 1. in 4.-6. raziskavo. Nadalje radikalnejše dojetje problematike v *Idejah I.* a.a. § 123 ff; s. 255 ff.